

Toetredingsbarrières bedreigen Europese economische orde

Arnoud W.A. Boot, 23 februari 2003

De laatste jaren lijkt Amerika het veel beter te doen. Met name de productiviteit groeit sinds het midden van de jaren negentig aan de overkant van de oceaan veel harder dan in Europa. De vraag is wat we hieraan zouden moeten doen.

Allereerst ter geruststelling, laten we het probleem niet overdrijven. Als we kijken op de lange termijn, dan blijkt Europa het verrassend goed te doen. Er zijn twee periodes in de geschiedenis sinds het begin van de 19^e eeuw dat Europa een achterstand heeft opgelopen: de periode rond 1880 waarin onder meer de oneindige beschikbaarheid van productieve landbouwgrond Amerika een groot concurrentievoordeel gaf, en de periode 1914-1950 waar de oorlogen Europa op een onvermijdelijke achterstand plaatsten. Sinds 1950 was Europa bezig met een inhaalrace, die zij tot midden jaren negentig steeds dichterbij de VS bracht.

Maar wat verklaart de achterblijvende groei nu? Er is een analogie met de achterstand die in de periode 1914-1950 werd opgelopen. Toen was sprake van een bijna 30 jarige achterstand in brede toepassingen van elektriciteit. Europa kwam hier pas na de oorlogen aan toe. Nu zijn er weliswaar geen oorlogen (.....), maar Europa lijkt wederom een achterstand op te lopen bij de nieuwste revolutie, namelijk brede toepassingen van informatie-technologie. Mijn inschatting is dat de economische orde waar wij aan hechten per definitie leidt tot een vertraagde aanpassing aan nieuwe spelregels. Maar dit wat moeizamer inspelen op trendbreuken hoeft geen blijvende achterstand op te leveren.

De economische orde waar wij voor kiezen wordt bepaald door onze maatschappelijke doelstellingen, onze preferenties. En deze zijn anders dan in de VS. Wij hebben bredere maatschappelijke doelstellingen die tot uitdrukking komen in een grotere rol voor instituties, zoals bijvoorbeeld overlegorganen (SER), een stelsel van sociale zekerheid, en in het algemeen een meer beschermende sociale en juridische infrastructuur. Instituties kunnen echter slecht omgaan met grote veranderingen, ze werken dempend. Hoewel dempend ook verstarring kan betekenen, en dat ook vaak veroorzaakt, is demping inherent aan een maatschappij die zorgvuldig wil omgaan met het milieu, het gebruik van ruimte, de kwaliteit van de samenleving in brede zin, en inderdaad ook aan sociale zekerheid.

Amerika heeft die demping veel minder, en inderdaad langs elke maatschappelijke dimensie kent de VS veel grotere uitschieters. Of we het nu hebben over onderwijs, inkomensverdeling, job security, veiligheid, faillissementen of wat dan ook, Amerika is het land van pieken en diepe dalen. Europa heeft minder scherpe tandjes. Een onmiddellijke consequentie is dat de Amerikaanse maatschappij sneller kan inspelen op een fundamentele ontwikkeling zoals de informatie-technologie, alles zit nu eenmaal 'losser'. Vandaar ook de grotere productiviteitsstijging in de afgelopen jaren.

De verstarring die dreigt binnen het institutioneel gedreven Europa vereist continue alertheid. Instituties dreigen vernieuwing onnodig (verder) te vertragen. Een van de weinig absolute resultaten op het gebied van adoptie van nieuwe technologieën is dat concurrentie, en met name concurrentie van nieuwe toetreders, noodzakelijk is als

prikkel voor de tijdige adoptie van nieuwe technologieën. Maar juist in onze institutioneel gedreven economieën wordt toetreding vaak bemoeilijkt.

Een voorbeeld is bijvoorbeeld het bankwezen. Hier is redelijk veel onderzoek naar gedaan. En het is op zich een mooi voorbeeld omdat de Continentaal Europese financiële sector veel meer instituut (bank) gedreven is dan de meer op financiële markten gedreven Amerikaanse financiële sector. Banken als instituten richten zich op het beschermen van thuismarkten. Hoewel, inderdaad, virtuele spelers via internet en telefoon een bedreiging gaan vormen voor bepaalde activiteiten, blijft toetreding moeilijk. En inderdaad blijkt uit vele onderzoeken dat naarmate banken een sterkere positie hebben (dus bijvoorbeeld in meer geconcentreerde markten) banken minder snel nieuwe technologieën adopteren.

Juist op het punt van toetreding, en het wegnemen van toetredingsbarrières is dus een actief beleid noodzakelijk. Als de instituties niet genoeg met de tijd meegaan, en alleen maar verstarren, zal het lossere Amerikaanse marktdenken, onze institutionele structuur bedreigen. Dus ons maatschappelijk evenwicht is alleen houdbaar als we het scherp en bij de tijd houden. Doen we dat niet dan schieten we heel snel door in Amerikaanse richting. En mijn stelling is dat, het Amerikaanse maatschappelijke evenwicht niet bij Europa past. Waarom niet?

Misschien een open deur, maar belangrijk, de Amerikaanse maatschappij is anders. Amerikanen haten instituties (inderdaad de immigranten kwamen naar Amerika onder andere om de traditionele instituties in hun geboortelanden te ontlopen). Maar de Amerikaanse maatschappij kent een indrukwekkende middelpuntvliënde kracht. De Amerikaan voelt zich Amerikaan. De loyaliteit naar het land is groot. De Amerikaan ziet inkomensverschillen als een opportunity. De middenklasse (ik chargeer wat) bewondert rijkdom.

Hoe anders is Europa. De pieken en dalen van het Amerikaanse stelsel zullen hier niet worden geaccepteerd. Een dergelijke economische orde staat op gespannen voet met de maatschappelijke doelstellingen van de Europeaan. Sociale onrust, arbeidsonrust en niet te vergeten politieke onrust zullen ons ten deel vallen. Op dit punt zit de echte bedreiging. Een dergelijke ontwikkeling zou Europa op een langdurige achterstand plaatsen. Ik acht dit risico verre van denkbeeldig.

Ben ik dan zo pessimistisch over Europa? Eigenlijk niet. Maar een juist ambitie niveau met juiste prioriteiten zijn noodzakelijk. De EU moet zich richten op het bewaken en bewerkstelligen van een soepele en concurrerende interne markt. De institutioneel gerichte nationale economieën binnen de EU bemoeilijken namelijk toetreding, en toetreding is cruciaal voor vernieuwing en uiteindelijk de houdbaarheid van de meer institutioneel gedreven Europese economische orde. Het scherp optreden tegen impliciete en expliciete toetredingsbarrières is een must.